

УДК: 336.647/.648

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-1-297

О.О. Яцух, канд. екон. наук, доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

**МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ
САМОФІНАНСУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

У статті систематизовано та структуровано показники оцінювання рівня фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств за факторним навантаженням. Проаналізовано значення фінансових показників для сільськогосподарських підприємств за рівнем самофінансування. Запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня самозабезпечення сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: самофінансування, фінансовий стан, сільськогосподарське підприємство, рівень фінансового самозабезпечення, методичний підхід.

Постановка проблеми. Системні трансформаційні перетворення аграрного сектору економіки в умовах нестабільності й невизначеності зумовлюють проблему ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств, передусім, фінансового. Стан забезпеченості ресурсами (природними, матеріальними та нематеріальними, трудовими та ін.) визначається здебільшого фінансовими можливостями господарюючого суб'єкта. Системоутворюючим компонентом фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні в сучасних умовах є механізм самофінансування - пряме фінансування через механізми ринку капіталів, банківське кредитування, бюджетне фінансування і спільне фінансування суб'єктів господарювання. Слід зазначити, що самофінансування має ряд переваг в якості фінансування підприємств аграрного сектору національної економіки: односпрямованість грошових потоків залучених коштів; відсутність затрат під час мобілізації коштів; нівелювання кредитного забезпечення та підвищення фінансової незалежності, кредитоспроможності підприємств. Але поряд з цим, усі переваги самофінансування обмежені можливістю контролю за внутрішнім фінансуванням, що знижує вимоги до ефективного використання коштів. Поєднання зазначених негативних тенденцій, поряд з відсутністю

адекватних методик, зумовило потребу вдосконалення методичного забезпечення оцінювання фінансового самозабезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. У зв'язку з цим набуває вагомого значення ефективність, адекватність та інформативність методичного інструментарію щодо оцінювання рівня фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми оцінювання фінансового стану сільськогосподарських підприємств були об'єктами досліджень великої кількості вчених: Л.С. Гангал, Т.А. Конєвої, І.О. Марущак, Л.Ц. Масловської, Колеснік Я.В., Харіної А.В. та інших. Однак існуючі методичні підходи переважно охоплюють ретроспективний аналіз фінансових показників та експертне оцінювання, що має високу долю суб'єктивного. Дослідження та обґрунтування вимагає новий методичний підхід до оцінювання рівня самозабезпечення сільськогосподарських підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою роботи виступає необхідність об'єктивної оцінки фінансового стану сільськогосподарських підприємств та систематизації його показників з визначенням пріоритетних факторів самофінансування та рівнів фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств. Дослідження та обґрунтування вимагає

Виклад основного матеріалу. Під методичним забезпеченням розуміється сукупність методів, заходів, спрямованих на вирішення проблеми. Тому за основу вдосконалення методичного забезпечення в дослідженні використано вдосконалення методичних підходів до оцінювання рівня фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств, які відображають сукупність методів і прийомів для вирішення поставлених завдань, і заходів з їх упровадження для підвищення ефективності фінансово аналізу підприємств аграрного сектору національної економіки країни.

На рівень самофінансування впливають фактори, аналіз яких проводиться з метою визначення позитивних чи негативних їх впливів, а також пошуку невикористаних резервів. Це, в свою чергу, потребує класифікації факторів оцінювання та їх параметрів, що дозволять в кількісному та відносному вимірі оцінити на кожному рівні процес формування, зростання власних джерел фінансування та його ефективного використання. Лише за достовірними результатами аналізу рівнів самофінансування керівництво підприємств має можливість оцінити показники діяльності, ефективність прийнятих управлінських рішень щодо інвестиційної та фінансової політики.

Фінансовий стан підприємств будь-якої галузі описується з використанням значної кількості показників, які характеризують рівень фінансового самозабезпечення суб'єкта господарювання. Використання загальної сукупності фінансових показників є недоцільним, оскільки призводить до мультиколінеарності в процесі моделювання чи аналізу. Але вибіркоче використання показників також знижує рівень адекватності та інформативності дослідження. Тому, в дисертації з метою аналітичного представлення сучасного фінансового стану сільськогосподарських підприємств сформована репрезентативна вибірка показників фінансового аналізу. Репрезентативність даної системи для визначення рівня фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств детермінована шляхом методу експертних оцінок. У якому взяли участь 30 експертів – представників фінансового, планово-економічного відділів підприємств з різних регіонів України.

З метою визначення доцільності включення експертів в робочу групу розраховано коефіцієнти компетентності на основі матриці взаємних оцінок експертів [10]:

$$\begin{pmatrix} - & e_{12} & e_{13} & e_{14} & \dots & e_{1j} \\ e_{21} & - & e_{23} & e_{24} & \dots & e_{2j} \\ e_{31} & e_{32} & - & e_{34} & \dots & e_{3j} \\ e_{41} & e_{42} & e_{43} & - & \dots & e_{4j} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & - & \dots \\ e_{i1} & e_{i2} & e_{i3} & e_{i4} & \dots & - \end{pmatrix} \quad (3.3)$$

$$e_{ij} = \begin{cases} 1, \text{ якщо } i - \text{й експерт включив } j - \text{го експерта в групу,} \\ 0, \text{ якщо } i - \text{й експерт не включив } j - \text{го експерта в групу} \end{cases}$$

Коефіцієнт компетентності експерта розраховувався за формулою [10]:

$$K_i = \frac{\sum_{j=1}^m e_{ij}}{m}, \quad (1)$$

де K_i – коефіцієнт компетентності i -го експерта;

e_{ij} – взаємні оцінки експертів;

m – кількість експертів.

Коефіцієнт компетентності (K_i) вимірюється в діапазоні $[0, 1]$. Чим вище значення коефіцієнта, тем вища компетентність експерта і тим більша доцільність його включення в експертну групу. Порогове значення коефіцієнта компетентності, достатнє для включення експерта в групу, складає 0,5.

Відповідно до матриці визначення рівня компетентності експертів для всіх 30-ти експертів коефіцієнт компетентності перевищує 0,5, що свідчить про високий рівень компетентності та необхідність їх включення в робочу групу.

Для оцінки репрезентативності зазначених показників при оцінюванні рівня фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств експертам запропоновано виставити оцінку 1, якщо показник на думку експерта характеризує рівень фінансового самозабезпечення підприємств, та 0 в протилежному випадку. За результатами оцінювання відсоток позитивних відповідей за показниками склав 70-100%. Це означає, що на думку більшості експертів запропонована система показників є репрезентативною та може використовуватися при визначенні рівня фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств. Об'єктом дослідження виступили показники фінансово стану 32 сільськогосподарських підприємств за період 2010-2017 рр. Таким чином для проведення факторного аналізу використано 28 показників (табл. 1) при кількості спостережень 256. Кількість спостережень у 9 раз перевищує кількість показників при достатньому рівні - 2, що свідчить про достатність вибірки дослідження.

З метою систематизації фінансових показників залежно від рівня самозабезпечення досліджуваної вибірки сільськогосподарських підприємств України використано метод факторного аналізу (метод головних компонент). Метод багатовимірною факторного використовувався для групування показників у синтетичні показники – фактори та визначення репрезентативної сукупності показників. Для обґрунтування кількості факторів показників оцінювання фінансового забезпечення використано критерій Кайзера, за яким статистично значимими є фактори, власні значення яких перевищують 1,0 [9]. З огляду на це, для пояснення факторів, що описують рівень фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств використано 6 факторів, склад яких визначено згідно факторного навантаження, значення якого перевищують |0,7| (табл. 2).

У результаті проведеного факторного аналізу виділено 6 факторів оцінювання фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств, наведених у табл. 2. Визначені фактори характеризують наявність власних коштів на підприємстві, їх достатність для забезпечення фінансової стійкості, ефективність розподілу, здатність генерувати дохід та приносити прибуток. Про адекватність результатів проведеного аналізу свідчить достатність вибірки (256 спостережень) та сукупний відсоток дисперсії виділених факторів 93,7% при достатньому рівні факторизації 80 % [9].

1. Система показників факторного аналізу рівня фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств

Показник фінансового сану	Умовні показники
1	2
Коефіцієнт автономії	(X1)
Коефіцієнт фінансового ризику	(X2)
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	(X3)
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	(X4)
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	(X5)
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	(X6)
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	(X7)
Коефіцієнт поточної ліквідності	(X8)
Коефіцієнт швидкої ліквідності	(X9)
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	(X10)
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	(X11)
Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами	(X12)
Коефіцієнт мобільності активів	(X13)
Коефіцієнт оборотності активів	(X14)
Коефіцієнт оборотності готової продукції	(X15)
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	(X16)
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	(X17)
Коефіцієнт оборотності запасів	(X18)
Коефіцієнт оборотності основних засобів	(X19)
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	(X20)
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	(X21)
Коефіцієнт рентабельності майна	(X22)
Коефіцієнт рентабельності капіталу	(X23)
Коефіцієнт рентабельності продажу	(X24)
Коефіцієнт валової рентабельності основної діяльності	(X25)
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	(X26)
Коефіцієнт рентабельності операційної діяльності	(X27)
Коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції	(X28)

Оскільки основним джерелом самофінансування на підприємствах є прибуток, який у випадку реінвестування формує власний капітал, основними факторами, що характеризують рівень фінансового самозабезпечення, є фактор забезпеченості власними коштами (25,7 %

дисперсії), фактор ефективності розподілу джерел фінансування (24,1 %), фактор прибутковості діяльності підприємства (16,1 %). Як засвідчило дослідження, найбільш вагомим при оцінюванні фінансового забезпечення підприємств є фактор забезпеченості власними коштами. Це фактор, який формують показники, які характеризують співвідношення власного і залученого капіталу, достатності власних оборотних коштів для фінансування оборотних активів підприємств.

2. Структуризація показників оцінювання рівня фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств за факторним навантаженням

Показник	Значення факторних навантажень	Відсоток дисперсії фактору, %
1	2	3
Фактор 1 – Фактор забезпеченості власними коштами		
Коефіцієнт автономії (X1)	0,94	25,7
Коефіцієнт фінансового ризику (X2)	-0,80	
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел (X4)	0,82	
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень (X6)	-0,72	
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів (X7)	-0,83	
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами (X11)	0,90	
Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами (X12)	0,74	
Фактор 2 – Фактор ефективності розподілу джерел фінансування		
Коефіцієнт мобільності активів (X13)	0,73	24,1
Коефіцієнт оборотності активів (X14)	0,98	
Коефіцієнт оборотності готової продукції (X15)	0,79	
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (X16)	0,86	
Коефіцієнт оборотності оборотних активів (X17)	0,91	
Коефіцієнт оборотності запасів (X18)	0,92	
Коефіцієнт оборотності основних засобів (X19)	0,88	
Фактор 3 – Фактор прибутковості діяльності підприємства		
Коефіцієнт рентабельності майна (X22)	0,90	16,1
Коефіцієнт рентабельності продажу (X24)	0,83	
Коефіцієнт валової рентабельності основної діяльності (X25)	0,84	
Коефіцієнт рентабельності операційної діяльності (X27)	0,79	
Коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції (X28)	0,86	

<i>Продовження табл. 2</i>		
1	2	3
Фактор 4 – Фактор ефективності використання капіталу		
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (X20)	0,81	14,4
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (X26)	0,98	
Коефіцієнт рентабельності капіталу (X23)	0,86	
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (X21)	0,81	
Фактор 5 – Фактор ліквідності підприємства		
Коефіцієнт поточної ліквідності (X8)	0,86	8,1
Коефіцієнт швидкої ліквідності (X9)	0,88	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (X10)	0,97	
Фактор 6 – Фактор маневреності власних коштів		
Коефіцієнт маневреності власного капіталу (X3)	0,86	4,8
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів (X5)	0,91	

Окрім ступеня достатності власних коштів та ліквідних власних коштів на підприємстві характеристикою рівня фінансового забезпечення самофінансування є ефективність розподілу джерел фінансування – дохідність напрямів використання капіталу – майна підприємства. Неefективний розподіл капіталу, нераціональна структура активів, за якої на підприємствах спостерігається значка сума дебіторської заборгованості, нагромадження запасів, які не використовуються у виробництві, наявність не функціональних активів призведуть до додаткових витрат, пов'язаних з утриманням активів та списанням дебіторської заборгованості, то негативно відображається на фінансових результатах підприємств, знижує рівень фінансового самозабезпечення, створює ризик неплатоспроможності.

Фактор прибутковості діяльності підприємств визначає рівень фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств на 16,1%. Всі показники прибутковості є стимуляторами при визначенні рівня фінансового самозабезпечення: чим вищі значення показників, тим вищий рівень фінансового забезпечення, джерелом чого є прибуток.

Фактор ефективності використання капіталу включає такі коефіцієнти, як: коефіцієнт оборотності власного капіталу, рентабельності власного капіталу, рентабельності капіталу, оборотності кредиторської заборгованості, які на 14,4 % пояснюють рівень фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств.

Фактор ліквідності характеризує рівень фінансового самозабезпечення з позиції здатності підприємства вчасно та в повному

обсязі розрахуватися за поточними зобов'язаннями. Кількісно виражений вплив зазначеного фактору складає 8,1 %.

Ще одним фактором фінансового самозабезпечення є фактор маневреності власних коштів, який показує яка частка власного капіталу чи власних оборотних коштів заходиться у найбільш ліквідній формі та характеризує 4,8 % дисперсії.

Оскільки показники групуються за характером впливу на досліджуваний об'єкт, показники, що сформували один фактор, характеризують певний аспект фінансового забезпечення. Тому з метою уникнення мультиколінеарності з кожного фактору визначено репрезентативні показники, використання яких не призведе до втрати інформативності (оскільки будуть враховані всі аспекти (фактори) фінансового забезпечення). Репрезентативні показники оцінювання рівня самофінансування визначені в дослідженні методом «центру ваг» на основі мінімізації суми Евклідових відстаней між показниками в середині фактору та максимізації між групової відстані [6]. На основі проведеного дослідження визначено, що систему показників-репрезентантів фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств, які найбільш адекватно, достовірно та включають мультиколінеарність складають: коефіцієнт автономії (фактор забезпеченості власними коштами), коефіцієнт оборотності активів (фактор ефективності розподілу джерел фінансування), коефіцієнт рентабельності майна (фактор прибутковості діяльності підприємства), коефіцієнт рентабельності власного капіталу (фактор ефективності використання капіталу), коефіцієнт абсолютної ліквідності (фактор ліквідності підприємства), коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів (фактор маневреності власних коштів).

Наступним етапом реалізації методичного підходу до оцінювання рівня фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств є визначення рівнів фінансових показників, що відповідають рівням фінансового самозабезпечення. Інструментом, що використано для цього, є карти Кохонена – метод кластеризації, оснований на функціонуванні нейронних мереж без зворотних зв'язків, налаштування параметрів яких здійснюється із застосуванням алгоритму навчання без учителя [8]. Використання методу кластеризації як методу дослідження без учителя зумовлений тим, що в нормативно-правовій та науковій літературі не встановлено кількість рівнів фінансового забезпечення, їх якісного опису, не існує градації значень фінансових показників за рівнем фінансового забезпечення.

Об'єктом кластеризації виступили 32 сільськогосподарських підприємств, серед яких є прибуткові підприємства з високим рівнем рентабельності (ПрАТ «Підсереднє», ПрАТ «Агрофірма Гюнівська », ПрАТ «Єлизаветівське», ПрАТ «Миколаївське», ВАТ «Петромихайлівське», ТОВ «Іскра») та підприємства з від'ємною величиною власного капіталу (ПрАТ «Черкаське обласне підприємство «Агротехсервіс», ПрАТ «Новоселівка Агро», ПАТ «Агрокомплекс»), на яких відсутні джерела самофінансування. Використання підприємств з високим рівнем фінансового забезпечення та з його відсутністю дозволить визначити діапазон всіх можливих рівнів фінансового самозабезпечення. Показниками, на основі яких проводиться кластеризація, є коефіцієнти автономії, оборотності активів, рентабельності майна, рентабельності власного капіталу, абсолютної ліквідності та маневреності власних оборотних коштів за 2010-2017 роки. Використання коефіцієнтних величин дає змогу проводити аналіз без попередньої стандартизації показників.

Для забезпечення однорідності вибірки з метою уникнення підвищення достовірності результатів кластеризації, значення показників перевірено за критерієм Діксона, відповідно до якого розраховуються максимальні (формула 3.5) та мінімальні (формула 3.6) значення показників, після чого вони порівнюються з табличними [7]. Для забезпечення однорідності вибірки табличне значення критерію повинне перевищувати розрахункове.

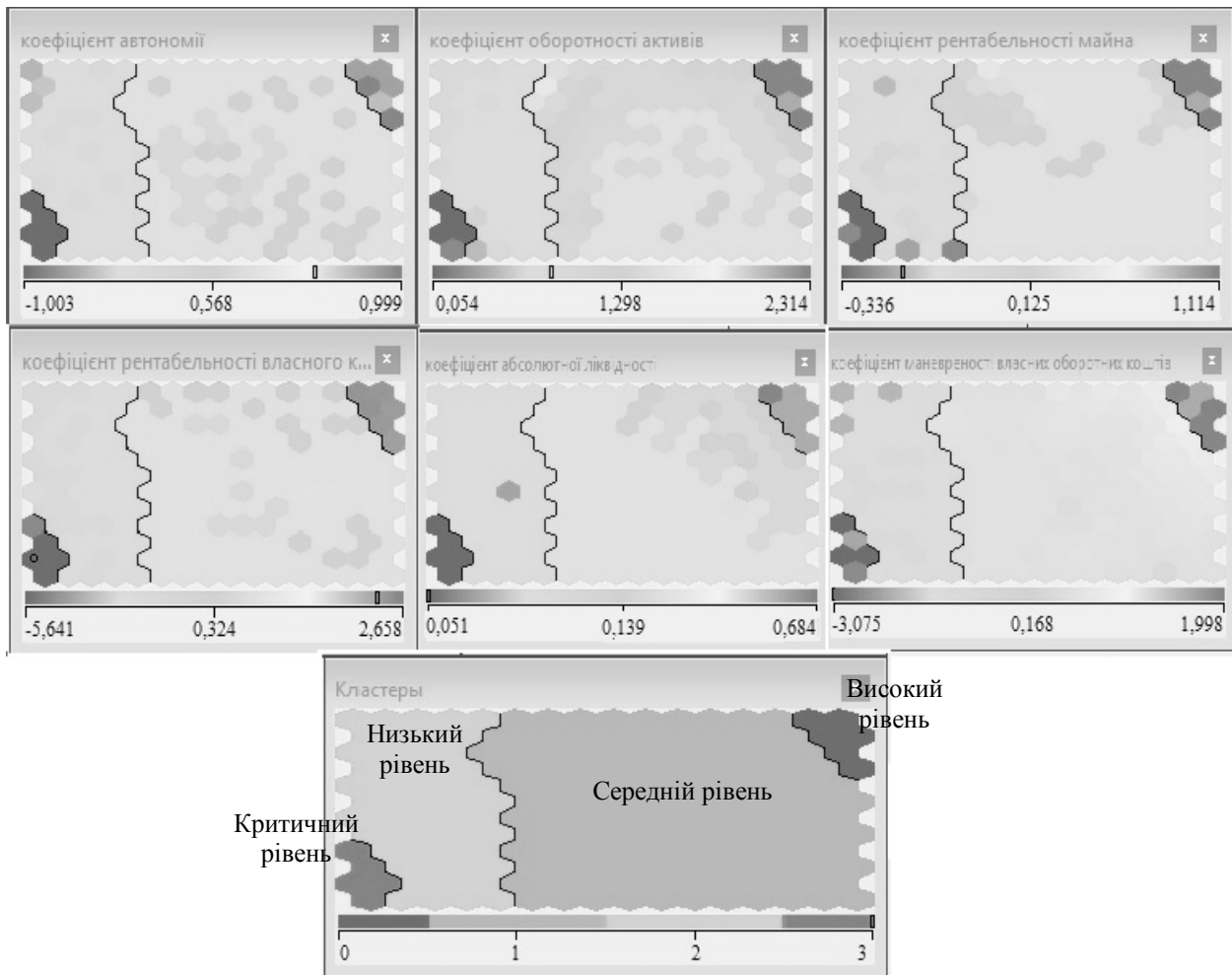
$$\Gamma_{i,j} = \frac{x_n - x_{n-i}}{x_n - x_{j+1}}, \quad (2)$$

$$\Gamma_{i,j} = \frac{x_{1+i} - x_1}{x_{n-j} - x_1}, \quad (3)$$

де $x_1, x_n, x_{n-i}, x_{j+1}, x_{1+i}, x_{n-j}$ – члени варіаційного ряду $x_1 \leq x_2 \leq x_3 \dots \leq x_j \dots \leq x_n$.

Побудова карт Кохонена реалізована з використанням аналітичної платформи Deductor Academic на основі даних, попередньо перевірених за критерієм Діксона з наступним виключенням екстремальних значень. Кластери підприємств за рівнем самозабезпечення представлені на рис. 1.

За результатами кластеризації підприємства розділено на 4 кластери за рівнем самофінансування. Оскільки ступінь подібності між всіма кластерами дорівнює нулю, це означає, що діапазони значень показників, віднесених до різних рівнів, не перетинаються і рівні значень показників сформовані на основі фактичних значень показників для підприємств, що ввійшли до відповідного кластера.

Рис. 1. Рівні фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств

Рівні фінансового самозабезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств та рис. 1 відображено, як критичний, низький, середній та високий рівень. Діапазони значень показників за рівнем самофінансування представлені у табл. 3. Максимальна помилка навчальної множини для кластеризації підприємств за рівнем фінансового самозабезпечення складає 0,026, процент розпізнавання – 100%; тестової множини – 0,034 та 100% відповідно. Це означає, що із ймовірністю 100% можна стверджувати про статистичну значимість моделей та адекватність отриманий результатів моделювання.

Значення фінансових показників: критичний, низький, середній, високий для сільськогосподарських підприємств за рівнем самофінансування у табл. 3 враховуються коефіцієнти автономії, оборотності активів, рентабельності, власного капіталу та наявності власних оборотних коштів. Для забезпечення високого рівня самофінансування підприємств, їх стійкого та без ризикового функціонування, значення фінансових показників, наведених у табл. 3, повинні знаходитися на високому рівні.

3. Значення фінансових показників для сільськогосподарських підприємств за рівнем самофінансування

Показник	Рівень самофінансування			
	Критичний	Низький	Середній	Високий
Коефіцієнт автономії	$(-\infty; 0,30]$	$(0,30; 0,42]$	$(0,42; 0,73]$	$(0,73; 1]$
Коефіцієнт оборотності активів	$[0; 0,50]$	$(0,50; 1,23]$	$(1,23; 1,87]$	$(1,87; +\infty)$
Коефіцієнт рентабельності	$(-\infty; -0,01]$	$(-0,01; 0,08]$	$(0,08; 0,29]$	$(0,29; +\infty)$
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$(-\infty; -0,31]$	$(-0,31; 0,29]$	$(0,29; 1,09]$	$(1,09; +\infty)$
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$[0; 0,09]$	$(0,09; 0,13]$	$(0,13; 0,34]$	$(0,34; +\infty)$
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	$(-\infty; -1,83]$	$(-1,83; 0,12]$	$(0,12; 0,69]$	$(0,69; +\infty)$

Оскільки фінансове самозабезпечення характеризується наявністю достатньою мірою власного капіталу для покриття поточних зобов'язань, фінансовою незалежністю та наявністю джерел самофінансування, усі показники самофінансування повинні мати високий рівень: коефіцієнт автономії, який характеризує концентрацію власного капіталу підприємства; коефіцієнт оборотності активів, що характеризує здатність активів генерувати дохід підприємства; коефіцієнт рентабельності активів, що відображає ефективність використання всього майна на сільськогосподарських підприємствах; коефіцієнт рентабельності власного капіталу, який вказує на величину прибутку, генерованого на кожну гривню залучених власних коштів; коефіцієнт абсолютної ліквідності, який характеризує частку поточних зобов'язань компанії, яка може бути погашена негайно; коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів, який відображає ступінь мобілізації власного капіталу.

Середній рівень самофінансування – фінансовий стан підприємства, при якому фінансова стійкість підприємств знаходиться в нормативних межах або наближається до них, ліквідність знаходиться на достатньому рівні, підприємства отримують чистий прибуток.

До класу підприємств з низьким рівнем фінансового забезпечення віднесено підприємства, на яких не виконуються нормативи фінансової стійкості, ліквідності, діяльність підприємств є збитковою. Це підприємства, в яких недостатні обсяги власних коштів для фінансування діяльності, а основним джерелом фінансового забезпечення є залучений капітал, що створює ризик неплатоспроможності.

Підприємства, віднесені до критичного рівня фінансового самозабезпечення, відображають фінансовий стан, при якому підприємство має всі показники на низькому рівні: на підприємстві незначна частка власних коштів або вони взагалі відсутні, відсутній власні оборотні кошти, діяльність є збитковою. За таких умов підприємство є фактичним банкрутом. Відновлення платоспроможності підприємства неможливе без процедур реструктуризації чи реорганізації.

Побудований методичний підхід до оцінювання рівня самофінансування сільськогосподарських підприємств представлений на рис. 2.

Перевагами побудованих моделей, що виражається у високій точності результатів оцінювання, є те, що використання рівнів показників, а не абсолютних значень, дозволяє уникнути завищеної оцінки рівня фінансового самозабезпечення, що виникає в результаті надвисокого рівня одного чи декількох показників, які математично компенсують низький рівень інших показників.

Разом з методичними перевагами, відображеними на рис. 2, розробленого підходу до оцінювання рівні фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств, його практичне використання також забезпечить: визначення основних джерел формування власних ресурсів; максимізацію величини прибутку з урахуванням ресурсного потенціалу підприємства та ринкової кон'юнктури; оптимізацію співвідношення між рівнем прибутковості підприємства та допустимим рівнем ризику; максимізацію ринкової вартості підприємства та ліквідності активів і платоспроможності підприємства; конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість підприємства у довгостроковому періоді тощо.

Висновки. У межах удосконалення методичного підходу оцінювання рівнів фінансового самозабезпечення сільськогосподарських підприємств на підґрунті використання карт Кохана визначено рівні показників самофінансування, що враховують особливості країни та аграрного сектору національної економіки. Визначення рівнів самофінансування підприємств за розробленими моделями має особливе значення для проведення превентивної діагностики фінансового стану, оскільки дозволяє швидко діагностувати рівень забезпеченості власними фінансовими ресурсами підприємств та ефективність їх використання за допомогою порівняння значень показників – індикаторів рівня фінансового самозабезпечення з їх нормативними значеннями, визначеними в результаті моделювання, а також комплексної оцінки через віднесення підприємств до класу фінансово самозабезпечення на основі розроблених рівнів.

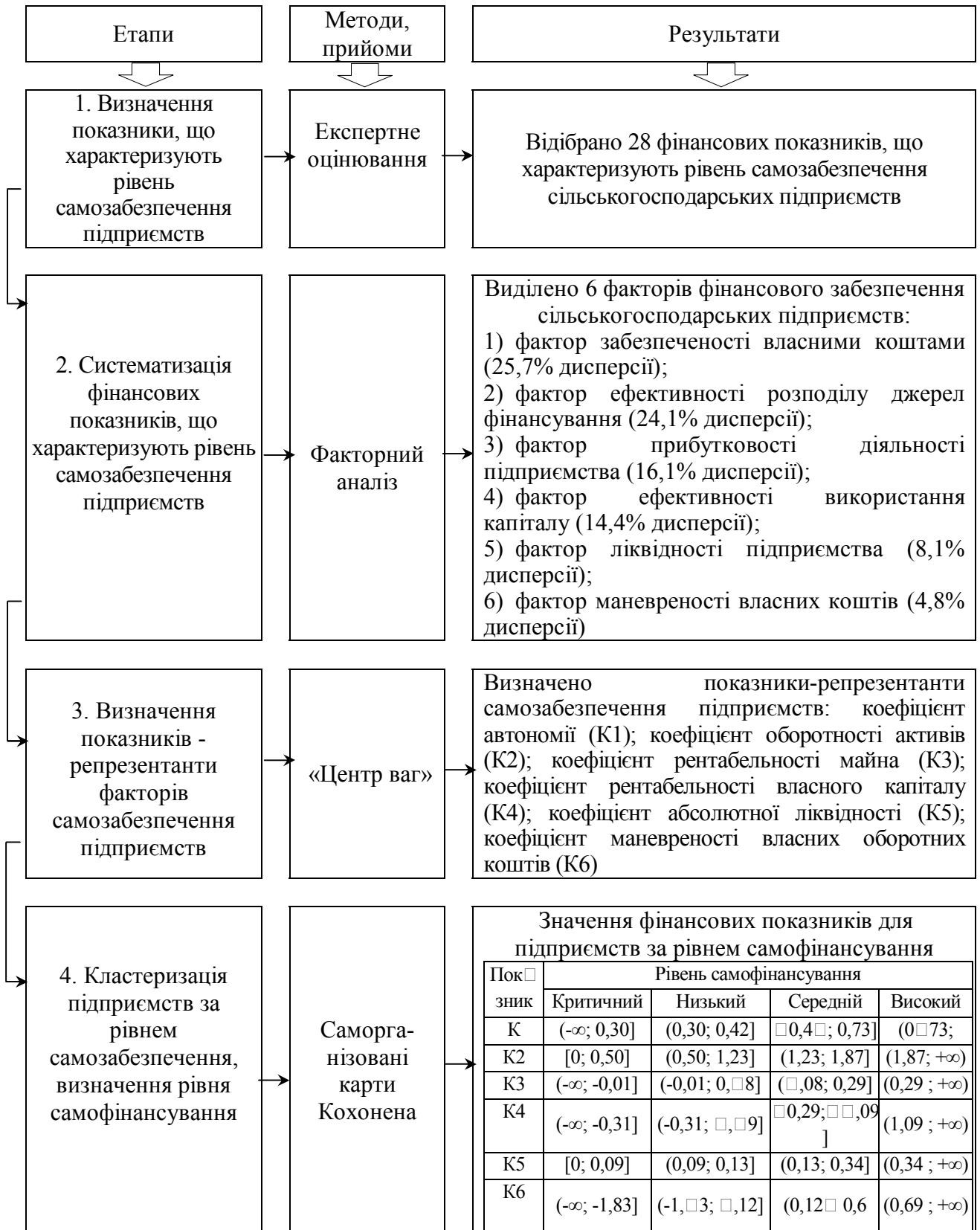

Рис. 2. Методичний підхід до оцінювання рівня самозабезпечення сільськогосподарських підприємств

Бібліографічний список.

1. Гангал Л.С. Аналіз фінансового стану аграрних підприємств різних організаційно-правових форм та шляхи його поліпшення. *Інноваційна економіка*. – № 2 (51). – 2014. – С. 58-70.

2. Демчук Н.І., Халатур С.М., Хідірян М.О. Теоретичні основи аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств. *Економіка і суспільство*. – № 9, 2017. – С. 396-400.

3. Колеснік Я.В., Харіна А.В. Шляхи вдосконалення фінансового стану сільськогосподарського підприємства. *Ефективна економіка*. – №12, 2018. – URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/101.pdf. (дата звернення: 15.03.2019) [DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.99].

4. Конєва Т.А., Марущак І.О. Вплив структури фінансових ресурсів на фінансовий стан підприємств молокопереробної галузі України. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. – Вип. 28, 2017. – С. 191-195.

5. Масловська Л.Ц., Головач К.С. Діагностика фінансового стану сільськогосподарських підприємств як основа антикризового управління. *Економіка та держава*. – №3, 2016. – с. 55-60.

6. Минашкин В.Г. Теория статистики: учебн. для вузов. Москва: Финансы и статистика. – 2014. – 656 с

7. Радкевич Я.М. Метрология, стандартизация и сертификация. 2-е изд., доп. – Москва: Высшая школа, 2006. – 800 с.

8. Resta M. An agent-based simulator driven by variants of Self-Organizing Maps. *Neurocomputing*. – 2015. – Vol. 147. – P. 207-224

9. Халафян А.А. STATISTIC А 6. Статистический анализ данных: ученик. 4-е изд. – Москва: ООО «Бином-Пресс», 2010. – 607 с.

10. Шапочка М. К. Теорія статистики : навчальний посібник. – Суми: Університетська книга, 2014. – 312 с.

Е.А. Яцух. Методический подход к оценке уровня самофинансирования сельскохозяйственных предприятий. В статье систематизированы и структурированы показатели оценки уровня финансового обеспечения сельскохозяйственных предприятий по факторным нагрузкам. Проанализировано значение финансовых показателей для сельскохозяйственных предприятий по уровню самофинансирования. Предложен методический подход к оценке уровня самообеспечения сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: самофинансирование, финансовое состояние, сельскохозяйственное предприятие, уровень финансового самообеспечения, методический подход.

O.O. Iatsukh. Methodical approach to self-financing of agricultural enterprises. *The purpose of the work* is the need for an objective assessment of the financial situation of agricultural enterprises and the systematization of its indicators with the identification of priority factors of self-financing and levels of financial self-sufficiency of agricultural enterprises.

Methods. To accomplish the tasks and achieve the purpose of the article, the following methods were used: analytical calculation and comparison, factor analysis, expert estimation method, comparison, clusterization. In order to present the results of the research, Kohan maps and the graphic method have been used.

Results of work. Within the framework of improving the methodological approach to assessing the levels of financial self-sufficiency of agricultural enterprises, based on the use of Kihna's maps, levels of self-financing indicators are taken into account, taking into account the peculiarities of the country and the agrarian sector of the national economy. Determining the level of self-financing of enterprises for the developed models is of particular importance for conducting preventive diagnostics of financial condition, since it allows one to quickly diagnose the level of availability of own financial resources of enterprises and the effectiveness of their use by comparing the values of indicators - indicators of the level of financial self-provision with their normative values determined by the simulation, as well as a comprehensive assessment through the classification of enterprises to the class of financially suicide security based on developed levels.

The advantages of constructed models, expressed in the high accuracy of the results of the evaluation, is that the use of levels of indicators rather than absolute values avoids an overestimate of the level of financial self-sufficiency resulting from the super-high level of one or more indicators that mathematically compensate for the low level of others indicators.

Scope of results. The methodological approaches proposed by the author to assess the level of self-financing of agricultural enterprises are aimed at increasing the efficiency of activities. This is reflected in an increase in the accuracy of planning, improvement and strengthening of financial indicators, reducing the level of uncertainty and increasing profitability of agricultural enterprises.

Key words: self-financing, financial condition, agricultural enterprise, level of financial self-sufficiency, methodical approach.

Стаття надійшла до редакції: 15.02.2019 р.